



## **Uskonto suomalaisissa sanomalehdissä tavallisena päivänä**

Teemu Taira  
Turun yliopisto

*Artikkelissa tarkastellaan, miten uskonto on esillä suomalaisissa sanomalehdissä tavallisena päivänä eli ajankohtana, jolloin mitään uskontouutisoinnin kannalta erityistä ei tapahdu. Pääasiallisena aineistona on kolme sanomalehteä (Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat, Turun Sanomat) yhden viikon arkipäivien ajalta. Lisäksi hyödynnetään testiaineistoja, joissa tarkasteltiin yhtä valikoitua päivää. Hyödyntämällä sanomalehtien määrällistä sisällönanalyysia ja laadullista analyysia, artikkelissa tutkitaan, millainen uskonnollisuus on esillä, miten uskonto on esillä, missä osioissa uskonto on esillä ja ketkä ovat äänessä. Tärkein kysymys koskee väitettä, jonka mukaan uskonto on esillä mediassa konflikteina ja kielteisinä uutisina. Tarkastelu osoittaa, että tavallisena päivänä uskonto on esillä kaikissa lehtien osioissa vähintään pieninä, lähes huomaamattomina viittauksina, mutta perusteellisia uskontoaiheisia uutisia ei ole jokaisessa lehdessä jokaisena päivänä. Tarkasteltujen lehtien välillä on pieniä eroja, merkittävimpana Ilta-Sanomien painotus kansanomaisiin, heikosti institutionalisoituihin uskontoviitteisiin. Uskonto – erityisesti evankelis-luterilainen valtakirkko, jota myös käsitellään eniten – on median arjessa esillä verrattain myönteisessä valossa, vaikka intensiiviset uskontoaiheiset debatit perustuvatkin konflikteihin, joissa uskonto on usein esillä kielteisesti. Pienen aineiston analyysi ei anna mahdollisuuksia yleistykseen, mutta vertailemalla löydöksiä muihin suomalaisiin ja kansainvälisiin tutkimuksiin, se tarjoaa uusia, yksityiskohtaisempaa testaamista vaativia hypoteeseja ja yhden vertailukohtan tuleville tutkimuksille.*

### **Johdanto**

Vuoden 2014 tammikuussa annoin haastattelun Ylen radion paikallistoimituksessa Turussa. Se käsitteli laveasti uskontoa mediassa. Haastattelun pohjalta toimittaja kirjoitti jutun myös Yle uutisten verkkosivuille. Jutun otsikko kuului: ”Uskonto on esillä mediassa kun on joku konflikti.”<sup>1</sup>

Itse jutussa arvelin, että ihmiset yleensä muistavat jonkin konfliktin, jos he pohtivat, miten uskonto on ollut esillä mediassa. Esitin, että ”uskontoa ja esimerkiksi luterilaisuutta käsitellään mediassa usein aivan normaalina yhteiskuntaan kuuluvana asiana ilman kyseenalaistamista. Negatiivisella uutisoinnilla vain on tapana jäädä ihmisten mieleen paremmin.” Tämän jälkeen

---

<sup>1</sup> [http://yle.fi/uutiset/uskonto\\_on\\_mediassa\\_esilla\\_kun\\_on\\_joku\\_konflikti/7032654](http://yle.fi/uutiset/uskonto_on_mediassa_esilla_kun_on_joku_konflikti/7032654)

totesin, että ”uskonto on pääosin esillä mediassa silloin, kun on joku konflikti. Silloin ihmisten on helppo muistaa yksittäiset kohut, pettäjäpiispat, pedofiilipapit tai muut vastaavat.”

Isossa-Britanniassa media-alan ammattilaiset ovat noteeranneet asetelman. Roger Royle (2012, 158–160) kommentoi, että kiistat ovat median suuri ilonaihe. Hänen mukaansa media kiinnostuu uskonnosta, (1) jos tapahtuu jotain tavallisesta poikkeavaa, (2) jos julkisuuden henkilöt tai muuten poikkeuksellisen kiinnostavat ihmiset ovat osallisena tai (3) jos on jokin konflikti. Samansuuntaisesti on todennut *The Timesin* uskontojournalistina 27 vuotta toiminut Ruth Gledhill (2012, 93–94), jonka mukaan uskontouutisointi noudattaa muuta journalismia sikäli, että poikkeavilla tapahtumilla on uutisarvoa: jos lentokone pääsee kohteeseensa, ei uutista tehdä; jos se joutuu onnettomuuteen, kyse on ehdottomasti uutisesta. Ostopäätöksiä tehässä konfliktit myyvät paremmin.

Tämän tekstin tarkoituksena on selvittää kolmen suomalaisen sanomalehden analyysillä, onko uskonto tavallisena päivänä esillä mediassa muutenkin kuin konflikteina ja kielteisinä uutisina. Samalla pyrin luomaan laajemman kuvan siitä, millainen uskonnollisuus on esillä, miten uskonto on esillä, missä osioissa uskonto on esillä ja ketkä ovat äänessä. Mikäli hyväksytään väite, jonka mukaan medially on entistä suurempi vaikutus siihen, mitä ihmiset uskonnoista tietävät, mitä he niistä ajattelevat ja miten uskonnot toimivat yhteiskunnassa (ks. Hjarvard 2008; 2011; 2012; 2013 Hoover 2006) on tärkeää tietää, miten media – ja tässä tapauksessa sanomalehdistö – käsittelee aihetta. Lisäksi tarkastelun tulokset suhteutetaan viimeaikaiseen teoriakeskusteluun siitä, auttaako tanskalaisen mediatutkija Stig Hjarvardin ajatus uskonnon mediatisaatiosta ymmärtämään uskonnon ja median monimutkaisia suhteita.

Uskonnolla tarkoitan tämän tekstin puitteissa sekä instituutioita ja perinteitä, joita konventionaalisesti nimitetään uskonnoiksi (eli ne tunnistetaan arkisessa ajattelussa osaksi nykypäivän uskontodiskurssia), että vailla instituutionaalista tukea olevia viittauksia esimerkiksi yliluonnolliseen, taikuuteen ja näkymättömiin voimiin. Näiden lisäksi sisällytän käsittelyyn ateismin ja uskontokritiikin. Toinen täsmennystä vaativa käsite on ’tavallinen’. Mikään päivä ei ole tavallinen, sillä aina voidaan löytää jotain, joka erottaa sen muista. Tässä ’tavallisuudella’ kuitenkin tarkoitetaan täsmällistä valikointiperustetta eli tarkastellaan ajankohtaa, jolloin ei odoteta tapahtuvan mitään uskontouutisoinnin kannalta merkittävää. Ei odoteta suurta uutista eikä kyse ole pääsiäisen, joulun tai ramadanin kaltaisesta ajankohdasta, jolloin sanomalehdissä odotetaan olevan uskontouutisointia.

## Sanomalehtien analyysimenetelmät

Aineistoksi valikoin kolme sanomalehteä, Helsingin Sanomat, Turun Sanomat ja Ilta-Sanomat. Näin katetaan valtakunnan päälehti, yksi suurimmista maakuntalehdistä ja maan suurin tabloid. Lehdet analysoidaan kannesta kanteen, joten analyysi ei rajoitu uutismateriaaliin, kuten perinteisesti on ollut tapana tutkittaessa uskontoa mediassa. Aineiston keruun ajankohtana oli tammikuun viimeisen viikon arkipäivät vuonna 2014. Sille viikolle ei ennakoitu mitään erityistä

uskontoaiheista uutisointia. Mitään todella poikkeuksellista ei myöskään tapahtunut. Lisäksi ennen viiden päivän aineiston tarkastelua oli valittu kaksi testipäivää, kesäkuun 18. ja syyskuun 17. vuonna 2013. Tällöin aineisto oli muuten sama, mutta Ilta-Sanomien tilalla oli ilmaisjakelulehti Metro. Keskittymällä pieneen viiden päivän aineistoon ja viittaamalla esimerkinomaisesti testipäivien lehtiin analysoin, miten suomalainen lehdistö käsittelee uskontoa tavallisena päivänä.<sup>2</sup>

Aineisto ei edusta koko suomalaista mediaa eikä sanomalehdistöä. Sen perusteella ei voida tehdä yleistyksiä edes tarkastelun kohteena olevista lehdistä. Silti se tarjoaa mahdollisuuden kartoittaa, missä osioissa ja miten uskonto on esillä sanomalehdissä. Lisäksi sen avulla voidaan testata ajatusta, jonka mukaan uskonto on mediassa arkisesti mukana verrattain myönteisessä valossa.

Taulukoin jokaisen viittauksen osalta, missä lehdessä viite esiintyy ja minä päivänä, mihin genreen tai osioon viite sijoittuu ja mitä uskontotraditiota juttu käsittelee. Lisäksi erittelen, onko jutussa kyse pienestä viitteestä uskontoon vai varsinaisesta uskontoaiheisesta jutusta, käsitteleekö juttu ensisijaisesti kotimaata vai ulkomaita, onko äänessä uskonnollinen ja/tai ei-uskonnollinen asiantuntija tai asianosainen ja onko juttu selkeästi myönteinen, kielteinen vai neutraali.

Vaikka erittelin juttujen viitteet uskontoperinteen mukaan ja tulen pohtimaan niitä erikseen, jaoin ne kolmeen luokkaan: konventionaalisiin, kansanomaisiin ja uskontokriittisiin. Konventionaalisisilla viitteillä tarkoitetaan yleisesti uskonnolliseksi tunnistettavia vakiintuneita ja instituutioihin ankkuroituneita ilmauksia. Tähän kuuluvat esimerkiksi kristilliset kirkot, herätysliikkeet ja ei-kristilliset vakiintuneet uskontoperinteet. Kansanomaisella tarkoitan uskonnollisiksi luokiteltavissa olevia ilmauksia, joilla ei ole selkeää institutionaalista tukea tai kiinnekoh-  
taa. Tähän kuuluvat esimerkiksi mytologiat, henkisyys, selvännäkeminen, magiat, horoskoopit ja taikat.<sup>3</sup> Uskontokritiikki viittaa ilmauksiin, joiden ensisijaisena sisältönä on uskonnon kritiointi, ateismi tai organisoituneiden humanistiyhdistysten tai vapaa-ajattelijoiden toiminta.

---

<sup>2</sup> Testiaineiston valikoinnin taustalla on kansainvälinen vertailu, jossa selvitetään, miten uskonto on esillä tavallisena päivänä Australiassa, Isossa-Britanniassa, Kanadassa ja Suomessa. Siinä keskitytään maiden valtakunnallisiin päälehtiin, alueellisiin lehtiin ja kaikissa vertailtavissa maissa ilmestyvään ilmaisjakelulehti Metroon. Suomen aineiston tarkastelun olen toteuttanut yhdessä FM Jere Kyyrön kanssa. Viiden päivän aineiston tarkastelun olen toteuttanut osana Turun yliopistossa vetämäni seminaaria, johon osallistuneiden kanssa olen keskustellut aineistosta ja sen tulkinnasta.

<sup>3</sup> Termin taustalla on Robert Towlerin (1974, 145–162) pohdinnat siitä, mitä hän kutsuu nimellä *common religion*. Englannin kielessä läheiskäsitteitä on *popular religion* ja *folk religion*. Meredith McGuire (2002, 97–148) kirjoittaa epävirallisesta uskonnollisuudesta (nonofficial religion), jonka vastakohtana on virallinen uskonto (vrt. konventionaalinen), joka pyrkii säätelemään oppia, etiikkaa, palvontamuotoja ja järjestäytymistapoja. Käytän tässä termiä kansanomainen uskonnollisuus viittaamaan mediassa esiintyvään ”epäviralliseen” uskonnollisuuteen. Vaikka terminä kansanomainen uskonnollisuus voi sisältää myös esimerkiksi kirkollisen perinteen sisään kiinnittyneitä ”epävirallisia” uskomuksia, sen käyttötapa tässä artikkelissa on pääosin yhdenmukainen aikaisemman suomenkielisen tutkimuksen kanssa (ks. Kääriäinen & al. 2003, 53–86). Termien operationalisoinnista määrällisessä sisällönanalyysissä ks. Knott, Poole & Taira 2013, 191–195; Taira, Poole & Knott 2012, 32.

Kolmijaolla saadaan esiin mediasta muutakin kuin vakiintuneita uskontoinstituutioita koskevia ilmauksia. Kuten aikaisemmassa Isoa-Britanniaa koskevassa tutkimuksessa on käynyt ilmi, konventionaaliset viittaukset kattavat vain noin 55–75 prosenttia siitä, mitä kolmijaolla voidaan nostaa esiin (Knott, Poole & Taira 2013, 41). Suuri osa uskontoa sanomalehdissä analysoivista tutkimuksista keskittyy valtakirkkoihin ja vakiintuneisiin uskontoperinteisiin. Heikosti tai ei laisinkaan institutionalisoidut viitteet yliluonnolliseen tai ihmistä suurempiin voimiin jätetään usein huomiotta. Joko niitä ei sisällytetä uskonnon määritelmään – eli tutkimukset ope-roivat kapealla uskonnon käsitteellä – tai niitä ei pidetä tarpeeksi merkittävänä ja vakavana tutkimuksen kohteena. Lisäksi viitteet ovat usein muualla kuin uutisaineistossa, esimerkiksi mainoksissa, viihdesivuilla ja tapahtumailmoituksissa, joten ne jäävät vain uutisjuttuihin keskittyvien tutkimusten ulkopuolelle. Brittimedian osalta on kuitenkin osoitettu, että tällaisia kansanomaisia viitteitä on mediassa runsaasti ja niiden absoluuttinen määrä ja suhteellinen osuus ovat kasvaneet (Knott, Poole & Taira 2013, 40).

Aineisto on analysoitu ensiksi määrällisen sisällönanalyysin keinoin (yleisesti Bryman 2004, 181–199, uskonnon ja median tutkimuksessa Knott, Poole & Taira 2013), jonka jälkeen yksittäisiä juttuja on valikoitu laadulliseen analyysiin. Sisällönanalyysi toteutettiin käyttämällä artikkelia analyysin yksikkönä. Tämä on yleinen ja hyväksi havaittu ratkaisu, joskin poikkeustapauksissa viittausta on käytetty analyysiyksikkönä (esim. Knott, Poole & Taira 2013). Sen ongelma on, että jos yksittäisessä artikkelissa on viitteitä useampaan kuin yhteen uskontoperinteeseen, on niistä valittava vain yksi. Käytännön ratkaisu tähän on se, että uskontoperinteiden koodauksessa painotetaan sitä, mikä on jutussa selkeimmin esillä. Jos jutussa on tasavertainen luettelo useista uskontoperinteistä, se on koodattu kohtaan ”Muu” (ks. kaavio 1).

Kun olen kertonut ihmisille tarkastelevani, miten uskonto on esillä sanomalehdissä tavallisena päivänä, ensimmäinen reaktio niin Isossa-Britanniassa kuin Suomessa on ollut yhdenmukainen. Lähes kaikki ovat ajatelleet, ettei tavallisena päivänä uskontoa käsitellä käytännössä laisinkaan. Reaktiota selittää se, ettei tavallisena päivänä ole välttämättä pitkiä ja perusteellisia uutisjuttuja uskonnosta. Silti uskonto on esillä mediassa. Se on esillä vähintään pieninä mainintoina, mutta jokaisena aineistoon valikoituneena päivänä lehdissä oli ainakin yksi perusteellisempi uskontoaiheinen uutisjuttu.

## **Valtakirkko vai monimuotoisuus?**

Viime vuosien tunnetut uskontoa koskevat mediakeskustelut ovat sisältäneet jonkin konfliktin. Ajankohtaisen Kakkosen Homoillassa (Yle 2, 12.10.2010) keskusteltiin samaa sukupuolta olevien parien oikeuksista yhteiskunnassa yleensä ja kirkossa erityisesti. Lestadiolaisuuden parissa ilmenneistä lasten hyväksikäyttötapauksista on uutisoitu ahkerasti parin vuoden ajan. Survirren laulamisen oikeutuksesta keskustellaan tasaisesti joka kevät, ja koulujen joulujuhlien uskonnollista sisältöä pohditaan syksyn päätteeksi. Kansanomainen uskonnollisuus on otsikoissa tasaisesti, kun keskustellaan vaihtoehto- tai uskomushoitojen hyödyllisyydestä ja haitallisuudesta, esimerkkinä vuosien 2009 ja 2010 keskustelu hoitoja rajoittamaan pyrkineestä

”puoskarilaista”. Vapaa-ajattelijoiden ja Humanistiliiton ateistinen bussikampanja sai merkittävästi näkyvyyttä vuonna 2009 aiheuttaen keskustelua kirkon ja valtion suhteista sekä sananvapaudesta. Kaikkia edellä mainittuja esimerkkejä yhdistää jokin konflikti tai riitatilanne. Lisäksi niille on ominaista ajatus monimuotoisuudesta. Vaikka evankelis-luterilainen kirkko hallitsee suomalaista uskonnollista maisemaa, puhe monimuotoisuudesta on muodostunut media-konfliktien keskeiseksi kehykseksi. Toisin sanoen keskustelut lähtevät liikkeelle siitä, että Suomi on katsomuksellisesti monimuotoinen maa. Katsomuksellinen monimuotoisuus tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että (1) luterilainen kirkko ja kristinusko ylipäätään on sisäisesti monimuotoinen, (2) Suomi on maahanmuuton vuoksi uskonnollisesti entistä kirjavampi (erityisesti muslimit) ja (3) Suomessa on entistä enemmän uskonnottomia ihmisiä. Monimuotoisuusdiskurssi näkyy mediadebateissa, mutta näkyykö se siinä, miten uskontoaiheiset jutut ovat esillä sanomalehdissä? Mitä uskontoperinteitä media käsittelee tavallisena uutispäivänä?

Aikaisemmin esitellyn kolmijaon mukaan konventionaaliset viitteet ovat hallitsevassa asemassa. Niitä oli 67 prosenttia. Kansanomaisia viitteitä oli 32 prosenttia ja ensisijaisesti uskontokritiikkiin painottuvia juttuja oli yksi prosentti. Konventionaalisten viitteiden osuus on samansuuntainen kuin brittimediassa.

Luterilaisuus oli odotetusti mediasisältöä hallitseva uskontoperinne. Se kattoi 40 prosenttia kaikista artikkeleista. Näistä 11 prosenttia käsitteli luterilaisuuden sisäisiä tai rajoilla olevia konservatiivisia tai marginaalisia ryhmiä, esimerkiksi herätysliikkeitä. Katolista kirkkoa käsiteltiin suunnilleen saman verran kuin ortodoksista kirkkoa, yhteensä 11 prosentissa jutuista. Vakiintuneet ei-kristilliset uskonperinteet esiintyivät vain vähän. Eniten viitteitä oli islamiin (5,5 prosenttia). Kategoria ”Muu” sisältää viitteitä esimerkiksi Jehovan todistajiin, teosofiaan ja antroposofiaan. Lisäksi siihen on laskettu jutut, jossa on mainittu tasavertaisesti useita perinteitä. Se kattoi yhteensä kuusi prosenttia kaikista artikkeleista. Luterilaisuus ja kristinusko siis hallitsevat konventionaalisia viitteitä, mutta kansanomaiset viitteet keräsivät suuren osuuden, yhteensä 32 prosenttia. Uskontokritiikki oli keskeisessä osassa vain kahdessa jutussa ja yhdessä se oli toissijainen (ja siksi sitä ei laskettu). (Kaavio 1.)

Kaavio 1: Uskontoperinteet sanomalehdissä

	<b>Viitteiden määrä</b>	<b>Prosentuaalinen osuus %</b>
<b>Luterilaisuus (valtavirta)</b>	59	29
<b>Luterilaisuus (kons.)</b>	22	11
<b>Katolilaisuus</b>	10	5
<b>Ortodoksisuus</b>	12	6
<b>Muu kristillisyyt</b>	2	1
<b>Islam</b>	11	5,5
<b>Buddhalaisuus</b>	1	0,5
<b>Hindulaisuus</b>	2	1
<b>Juutalaisuus</b>	5	2
<b>Muu</b>	13	6
<b>Kansanomainen uskonto ja henkisyys</b>	66	32
<b>Uskontokritiikki</b>	2	1
<b><i>Yhteensä</i></b>	205	100 %

## Konventionaaliset viitteet

Luterilainen valtakirkko on esillä sanomalehdissä monessa yhteydessä. Se on isokokoisten uutisjuttujen aihe. Valikoidulla viikolla aiheena oli esimerkiksi kirkon ja valtion suhde (HS29.1.2014). Uskonnonopetuksen asemaa käsiteltiin kahden isokokoisen jutun lisäksi myös pääkirjoituksessa ja mielipidesivuilla (HS 27.1.2014; 28.1.2014). Viihteellisessä Satuhäät-televisio-ohjelmaan perustuvassa jutussa oli esillä luterilainen hääperinne ja kuvamateriaalissa oli pappi vihkimässä paria (IS 28.1.2014). Isohko puolivakava juttu oli myös pohdinta siitä, pitäisikö kirkossa olla maksupääte, jos ihmiset eivät enää kannata kolehtirahaa mukanaan (IS 31.1.2014).

Sanomalehdet tuovat esiin enemmistön kristillisyyttä myös pienissä viitteissä. Esimerkiksi kuolinilmoituksissa on usein ristejä ja lainauksia Raamatusta. Lisäksi sanomalehtien kieli ja sanasto sisältää kristillisiä ilmauksia ja käsitteitä. Lehdissä oletetaan, että lukijalla on kyky ymmärtää niitä (esimerkiksi ”toiviomatka”, ”apokalyptinen”, ”synti”).

Suomalainen kristillisyyks tulee esiin myös kuvamateriaalissa, vaikka itse juttu ei uskontoa käsittelesikään. Hyvä esimerkki on kuljetusalan työntekijäliitto AKT:n viestintäpäällikkö Hilka Ahteen ja AKT:n entisen puheenjohtaja Timo Rädyn välinen työpaikkakiusaamista käsittelevä oikeusjuttu. Sitä koskevan artikkelin kuvassa Rädyn asianajaja Heikki Lampela istuu asennossa, joka näyttää rukoilusennolta. Hänellä on kädet ristissä ja leuka rinnassa. Kuvatekstin mukaan hän ”odottaa tuomiota” Helsingin käräjäoikeudessa. (HS 28.1.2014.)

Ortodoksinen kirkko ei ole tavoitellut aktiivisesti medianäkyvyyttä eikä se ole tässäkään aineistossa merkittävästi esillä. Ukrainan poliittisia levottomuuksia käsittelevät uutisjutut sisälsivät viittauksia siihen, miten maata ja kristinuskoa halutaan suojella Euroopalta. Niissä oli myös kuvia, joissa ortodoksipapit kantavat kaulassaan isokokoisia ristiriipuksia. Ortodoksinen kirkon lainmukainen erikoisasema todettiin kirkon ja valtion suhdetta käsittelevässä artikkelissa, mutta aiheen käsittely keskittyi yksinomaan evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Muutoin aineistossa mainittiin ortodoksikalenteri nimipäivien kohdalla, mikä antaa ymmärtää ortodoksisuuden kuuluvan suomalaiseen kulttuuriin. Suomalaisessa mediassa näkyvin ortodoksi on Mitro Repo, joka on nykyään – ja tässäkin aineistossa – esillä ensisijaisesti europarlamentaarikkona, mutta samalla hän on muistuttamassa ortodoksisuudesta silloinkin, kun hänen uskontoaan ei erikseen mainita.

Suomessa on joukko kristillisiä, luterilaisen kirkon sisäisiä ja myös siitä erottautuneita ryhmiä, jotka ovat valtakirkkoon nähden arvoiltaan ja teologialtaan konservatiivisempia ja ehdottomampia. Vilkkaiden uskontokeskustelujen yhteydessä nämä ryhmät tulevat esiin mediassa heidän puolustaessaan konservatiivisia arvoja, esimerkiksi perinteistä miehen ja naisen välistä avioliittoa. Valikoidulla viikolla oli useita viitteitä kristillisdemokraatteihin ja heidän johtajaansa, sisäministeri Päivi Räsäseen, josta on tullut Suomessa konservatiivisen kristillisyyden mediakasvo. Juttujen sisällöt kuitenkin käsittelevät poliittisia kysymyksiä.

Viikon yksi keskeisimmistä jutuista käsitteli lestadiolaista poliisia, jonka epäiltiin sekoittaneen virka-asemansa rooliinsa uskonnollisen yhteisön jäsenenä. Helsingin Sanomien jutun mukaan ”poliisi oli selvittänyt erääseen mieheen liittyviä väitteitä Suomen rauhanyhdistyksen keskusyhdistyksen (SRK) pääsihteerin Tuomas Hännisen pyynnöstä.” (HS 27.1.2014.) Aiheesta julkaistiin kolme juttua kahden päivän aikana (HS 27.1.2014; HS 28.1.2014; TS 27.1.2014), ja vaikka niissä ei suoranaisesti mustamaalattu lestadiolaisuutta, poliisin uskonnollinen viite-ryhmä tuotiin toistuvasti esiin otsikkotasolla. Lisäksi tilannetta pahensi se, että poliisi oli toiminut SRK:n pääsihteerin Hännisen pyynnöstä. Poliisiylijohtaja Mikko Paatero korosti kommentissaan, että poliisien jäsenyys yhteisöissä on ”hyväkin asia”, mutta virkarooli ja siviiliminä on pidettävä erillään (TS 27.1.2014).

Lestadiolaisuus tuli esiin myös loppuviikosta, kun Turun Sanomat (31.1.2014) teki jutun valtakunnallisesta terveystutkimuksesta, jonka perusteella erässä lähialueen koulussa koettiin poikkeuksellisen runsaasti seksuaalista häirintää. ”Kainalotutkimus” haastateltiin lestadiolaispastori Meri-Anna Hintsalaa, joka arveli, että tulokset saattavat selittyä osin lestadiolaisuudella. Hänen mukaansa lestadiolaiskotien seksuaalikasvatus on puutteellista, mikä heikentää lasten ja nuorten ”seksuaalista lukutaitoa” ja saattaa altistaa hyväksikäyttöön tai sen kokemiseen. Vaikka tässä jutussa lestadiolaisten oletettiin olevan uhrin asemassa, ja yrityksenä oli löytää kaikkia tyydyttäviä ratkaisuja ongelmaan, samalla lestadiolaisuus assosioituu ”normaalista” seksuaalikasvatusta saavista poikkeukselliseksi ja sulkeutuneeksi joukoksi, jolle seksuaalisuus on tabu.

Vaikka lestadiolaisuus on ollut parin viime vuoden aikana median valokeilassa toistuvasti, kaksi sitä käsittelevää uutisaihetta viikossa vaikuttaa poikkeukselliselta. Esimerkiksi tekemänsä tiivistelmässä Helsingin Sanomien keskeisistä uskonnollisista keskusteluaiheista pää- ja mielipidekirjoituksissa lestadiolaisuus on ollut vuosien 1946 ja 2010 välisen ajan parillisina vuosina keskeinen keskustelunaihe vain kahdesti, vuosina 1980 ja 2010. Koko vapaa- ja herätyskristillistä kenttää koskevien mielipidekirjoitusten osuus on neljänä testivuotena (1976, 1986, 1996, 2006) neljä prosenttia ja pääkirjoituksissa 33 vuoden aikana 0,4 prosenttia kaikista uskuntoaiheista.

Yksi esimerkki muista tähän kategoriaan kuuluvista lehtijutuista on pastoria ja kristillisdemokraattista politiikkaa Mika Ebelingiä käsittelevä lyhyt teksti, jossa kerrotaan tämän kansanlähtöiseen kuuluvan helsinkiläisen pyytäneen sähköpostitse seurakuntalaisia rukoilemaan avoliitossa elävien ”haurellisten” sukulaistensa puolesta (HS 30.1.2014). Tämä on tyyppiesimerkki siitä, miten liberaalimpia arvoja kannattavassa mediassa ylittyy uutiskynnys siitä, että konservatiivikristityt pitävät liberaalin median ja suomalaisen enemmistön mielestä normaalia avoliitossa elämistä ”haureutena”. Jutussa ei tuomita Ebelingiä, mutta se, että aiheesta julkaistaan uutinen, implikoi asian tuomittavuuden. Jos lehti olisi pitänyt Ebelingin paimenkirjeen sisältöä normaalina ja hyväksyttävänä, ei uutista olisi tehty.

Poikkeus edellä oleviin esimerkkeihin on Turun Sanomien päivittäin julkaisema Päivän sana, jossa on Raamatun lainaus ja lyhyt selitys. Jokaisena aineiston viitenä päivänä tulkinnan tarjosi evankelikaalisena ja konservatiivisena tunnetun Suomen Teologisen Instituutin edustaja. Laajempi tarkastelu osoittaa, että lehti käyttää toisinaan tulkitsijana myös toisenlaisia tahoja, mutta kyse on poikkeuksellisesta tapauksesta: vaikka lyhyessä tulkinnassa ei ole tilaa esitellä ajatuksia laajasti, instituutti saa tässä rajatussa roolissa itseään ”normalisoivaa” myönteistä mediajulkisuutta.

Konventionaaliset viitteet sisältävät muitakin kristillisiä ja ei-kristillisiä perinteitä. Katolinen kirkko ja paavi olivat esillä pienissä jutuissa, mutta merkittävin yksittäinen esimerkki on islam, jonka käsittely painottuu maailmanpolitiikkaan niin pääkirjoituksissa kuin ulkomaan uutisissa. Lisäksi siihen viitataan kolumneissa esimerkiksi pohdittaessa hunnuttautumista. Tässä aineistossa oli myös oikeistopopulismia käsittelevä juttu, jossa islam määrittyi populistisia ryhmiä



edustavien jäsenyksissä keskeiseksi uhkatekijäksi. Puhtaasti Suomeen keskittyviä islam-aiheisia tekstejä ei tarkastellulla viikolla ollut. Sen sijaan islam on jonkin verran esillä lehtien tapahtumailmoituksissa, joskin huomattavasti vähemmän kuin kristilliset seurakunnat ja joogaryhmät.

Muissa ei-kristillisissä konventionaalisissa viitteissä käsiteltiin juutalaisuuden, hindulaisuuden ja buddhalaisuuden lisäksi Jehovan todistajia, teosofiaa ja antroposofiaa. Zenbuddhalaisuus mainittiin mietiskelyn ja elämönhallinnan yhteydessä, Jehovan todistajista kirjoitettiin esiteltävässä televisio-ohjelmaa, juutalaisuus-viitteet painoutuivat temaattisesti kansanmurhaan ja nekin olivat erityisesti televisiosivuilla. Tämänkokoisessa aineistossa institutionalisoituneita ei-kristillisiä perinteitä käsitellään vain vähän ja lyhyesti, joten voidaan olettaa, etteivät ne näy tavallisena päivänä suomalaisessa mediassa. Tarvitaan poikkeuksellisia tapahtumia, jotta uutiskynnys ylittyy.

## Kansanomaiset viitteet

Kansanomaisia viitteitä sisältävä materiaali kattoi 32 prosenttia aineistosta. Se on suuri osuus, mutta viitteet ovat sisällöllisesti kirjavia. Kategoriaan on koodattu esimerkiksi henkisyys, mytologiat, ennustukset, selvännäkijät, taikuudet, aaveet, yliluonnolliset oliot, feng shui ja jooga.<sup>4</sup> Suuri osa viitteistä oli erittäin lyhyitä ja viihteellisiä eli niitä ei ole tarkoitettu otettavaksi samalla vakavuudella kuin esimerkiksi kristinuskoa ja islamia käsitteleviä juttuja. Selvitän tuonnempana, miten viitteet jakautuvat lehtien ja juttugenrejen osalta, mutta tässä yhteydessä korostan neljän Helsingin Sanomista viiden päivän ajalta otetun esimerkin avulla, etteivät kaikki kansanomaiset viitteet ole mitättömiä painoarvoltaan.

(1) Koulutus-liitteessä julkaistiin juttu tulevaisuuden ammasteista. Kyborgi-insinöörin rinnalle nostettiin hengellinen valmentaja, jonka tehtävä olisi ohjata ”ihmisiä tutustumaan omaan sisäiseen maailmaansa sekä elämönhallintaansa”. Tarve ammatille perustuu huomiolle, jonka mukaan kirkkoon kuuluvien määrä vähenee, mutta hengellisyyden arvostus säilyy. Vision uskottavuuden takeeksi jutussa haastateltiin professori Sirkka Heinosta, joka on myös Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen päällikkö. Kuvituksena jutussa oli piirros parin kirjan vieressä lootus-asennosta istuvasta naisesta, joka pitää kynttilää käsissään. (HS 29.1.2014.)

(2) Televisiosivuilla julkaistiin neljäsosasisivun kokoinen juttu Nelosen tositelevisio-ohjelmasta Farmi. Tekstissä kerrottiin ohjelman idea, mutta kuvituksena oli kuva yhdestä kilpailijasta, nuoresta hymyilevästä naisesta, joka istuu aurinkoisessa metsässä jalat ristissä mietiskelyyn viit-taavassa asennossa. Kuvatekstissä kerrotaan, että Suvi ”harrastaa joogaa ja hengellisiä harjoituksia”. (HS 31.1.2014.)

---

<sup>4</sup> Joogan voisi sijoittaa myös osaksi hindulaisuutta, mutta olen päätenyt toiseen ratkaisuun, koska jooga-viitteet – esimerkiksi suomalainen henkilö joka kertoo harjoittavansa joogaa – ovat usein varsin irrallisia institutionaalista sidoksista.

(3) Ulkomaan uutisissa julkaistiin koko sivun juttu kiinalaisen uudenvuoden vaihtumisesta. Toimittaja kirjoitti, että ”kullekin päivälle on omat perinteensä, joihin liittyy omat jumalansa tai uskomuksensa. Kiinassa miljoonat ihmiset pitävät yhä arvossa ikivanhoja uskomuksia, ja varsinkin uudenvuoden aikaan taikausko päästetään valloilleen.” Tämän jälkeen haastateltiin kiinalaista feng shui –konsulttia, joka kertoi, miten oikealla toiminnalla voidaan yrittää välttää kiinalaisen horoskoopin ennustaman huonon onnen mahdolliset seuraukset. Juttu päättyy epäilevään kevennykseen, jonka mukaan Suomessa voidaan odottaa vakaita aikoja ”mikäli uskotaan ennustajan tarinoita”, mutta se ei kiistä konsultin kykyjä tai varoita lukijoita tällaisesta toiminnasta. (HS 30.1.2014.)

(4) Nyt-liitteessä julkaistiin puolen sivun juttu 40 vuotta täyttävästä Dungeons & Dragons –roolipelistä, jolla on ollut merkittävä vaikutus populaarikulttuuriin. Jutussa kerrotaan innostuneeseen ja arvostavaan sävyyn pelistä, jossa pelaajat eläytyvät ”esimerkiksi ritarin, papin tai velhon rooliin” ja jossa käytetään ”jopa 20-sivuisia noppia, joilla ratkotaan esimerkiksi taikojen onnistumisia.” (HS 31.1.2014.)

Nämä neljä juttua ovat esimerkkejä siitä, miten media käsittelee myös vakiintuneiden uskontoinstituutioiden ulkopuolella olevia ilmiöitä, joissa on viittauksia yliluonnollisiin elementteihin. Yhdessäkään jutussa ei sanota, että niissä käsiteltyjen ilmiöiden pitäisi olla osa elämänhallintaa, mutta jutut normalisoivat ilmiöitä: osa niistä on poikkeuksellisia, mutta kirkon ulkopuolinen uskonnollisuus on käsittelemistä vaativa median kiinnostusten osa. Lisäksi pieniä kansanomaisia ja ei-institutionalisoituneita viitteitä löytyy esimerkiksi sanaristikoista, lehdissä julkaistavista monivalintakysymyksistä ja kulttuurisivuilta. Ne katsotaan osaksi yleissivistystä ainakin sille lehden osayleisölle, joka on kiinnostunut visojen ja ristikoiden vaatimasta aivojumppasta.

Viime aikoina tutkijat ovat pohtineet, onko käynnissä muutostrendi, jossa ”henkisyys” alkaa yleistyä kirkkouskonnollisuuden kustannuksella tai rinnalla (esim. Heelas & Woodhead 2005). Lisäksi on ehdotettu, että valtaviiran uskontojulkisuuden rinnalla elää erityisesti populaarimediasa vaihtoehtoisen henkisyyden virtauksia, joiden ”lumous” haastaa yksiulotteisen käsityksen maallistuvasta yhteiskunnasta (Partridge 2004; 2005). Annette Hill (2011) kirjoittaa ”paranormaalista mediasta” viitatessaan hänen mukaansa kasvaneeseen kiinnostukseen paranormaaleja elementtejä sisältäviä ohjelmia kohtaan. Suomessa näitä puolia on tarkasteltu media-analyyseissa vain vähän, mutta esimerkiksi joogaa käsitellään varsin laajasti suomalaisessa mediassa (Puustinen & al. 2013). Myös erityisesti naistenlehdissä käytyä enkeliuskooa koskevaa keskustelua voidaan pitää esimerkkinä oletetusta trendistä (Utriainen 2013), vaikka monien kohdalla enkeliuskoo ei ole heidän luterilaisesta vakaumuksesta erillinen ilmiö.

Merkittävästä muutoksesta puhuvia on kritisoitu, ja olen itsekin suhtautunut kriittisesti ajatukseen henkisyyden tai ei-institutionaalisen uskonnollisuuden merkittävästä kasvusta. Toistai-

seksi kyselytutkimukset eivät ole tukeneet väitteitä kasvusta, joka kääntäisi yleisen maallistumiskehityksen. Tässä käsitellyn aineiston perusteella ei voida esittää ennustuksia siitä, onko yhteiskunta yleensä tai media erityisesti entistä ”lumoutuneempi” näistä ilmiöistä, mutta on mielestäni uskottavaa ajatella, että jonkinlaista kiinnostuksen kasvua on, vaikka ”henkisyyden vallankumouksen” kaltaiset ilmaukset ovat enemmän markkinointipuhetta kuin tutkimustuloksia. Voidaan kuitenkin ajatella, että instituutioiden ulkopuolinen uskonnollisuus – on se sitten muodikasta joogaa tai perinteisiä yliluonnollisia uskomuksia ja taikoja – ei ole kadonnut minnekään yhteiskunnasta eikä mediasta. Tässä koodauksessa on toki huomattava, että kansanomaisen uskonnollisuuden ja henkisyyden kategoria on niin moninainen, ettei siitä muodostu sisällöllisesti yhtenäistä kokonaisuutta, mutta se muistuttaa mediaympäristön uskonnollisesta moninaisuudesta.

## Uskontokritiikki ja ateistiset yhdistykset

Sanomalehdissä on toisinaan esillä uskontokriittisiä kantoja jo toimittajien taholta, mutta niiden lisäksi lehdissä käsitellään myös ateististen ja uskontokriittisten yhdistysten näkemyksiä ja toimia. Tässä aineistossa kahdessa jutussa mainittiin jokin yhdistys, molemmat Helsingin Sanomissa. Ensimmäisessä käsiteltiin Kulosaaren yhteiskoulun kokeilua, jossa uskonnon ja elämäntutkimustiedon opetus yhdistettiin. Länsi-Uudenmaan ateistit ry. kanteli yhteisopetuksesta Etelä-Suomen aluehallintavirastolle, joka päätti, ettei kokeilu riko lakia. Tämä mainittiin jutussa, mutta muuten siinä pohdittiin erilaisia mahdollisia tapoja organisoida uskonnon ja elämäntutkimustiedon opetus. (HS 27.1.2014.) Lehden suhtautuminen yhteisopetukseen on selvästi myönteistä, sillä se julkaisi aiheita käsittelevän pääkirjoituksen otsikolla ”Yhteistunnit ovat hyvä ratkaisu” (HS 28.1.2014). Asiaan perehtyneet tietävät, että uskontokriittiset yhdistykset eivät kannata yhteisopetusta, koska he pelkäävät elämäntutkimustiedon sisältöjen jäävän vähemmälle huomiolle, mutta artikkelissa ei tuotu esiin, miksi ateistit vastustivat kokeilua. Juttu ei kuitenkaan ollut kirkon kannan mukainen, sillä myös kirkko suhtautuu varauksellisesti yhteisopetukseen.

Toinen esimerkki oli juttu, jossa pohdittiin kirkon ja valtion välistä suhdetta ja kerrottiin puolueiden suuren enemmistön tukevan nykyistä mallia. Tässäkin uskontokriittiset yhdistykset eivät olleet äänessä, mutta jutussa todettiin, että ”Vapaa-ajattelijain liitto kerää nimiä kansalaisaloitteeseen, joka vaatii evankelisluterilaisen ja ortodoksisen kirkon erityisaseman purkamista. Liitto näkee kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta ongelmia niin kansankirkkojen verotusoikeudessa kuin uskonnonopetuksessa.” (HS 29.1.2014.)

Kaksi esimerkkiä viikon ajalta antavat ymmärtää, että uskontokriittisten yhdistysten toiminnasta nousee keskustelunaiheita mediaan, vaikka itse yhdistykset tai niiden edustajat eivät aina olisikaan äänessä. Juho Rahkosen (2007, 35) selvityksessä todetaan, että ”ateistien ja vapaaajattelijoiden ääni kuuluu julkisuudessa vain vähän, jos se suhteutetaan kirkon ja kristinuskon saamaan myönteiseen tai neutraaliin julkisuuteen.” Silti jäsenmääriin suhteutettuna uskonto-

kriittisten yhdistysten medianäkyvyys on suurta. Tämä johtopäätös pitää paikkansa myös Rahkosen analysoiman aineiston julkaisuajankohdan (2005–2006) jälkeen. Ateismin ja uskonto-kritiikin näkyvyys on kasvanut Suomessa yleisesti sanomalehdissä ja populaarikirjallisuudessa, mutta näkyvimpinä tapahtumina ovat olleet Vapaa-ajattelijain liiton yksin ja yhdessä muiden yhdistysten kanssa organisoimat kampanjat. Näitä ovat esimerkiksi ateistinen bussikampanja kesällä 2009 ja ”Vaihda Raamattu pornoon” –kampanja kesällä 2010. (Taira 2012, 28–33; 2014, 277–303.) Näkyvyys ei kuitenkaan ole sama asia kuin median suosio. Suomeen pätee sama kuin brittimediaan: uskontokritiikki herättää keskustelua yhä enemmän, mutta toimittajat ovat hyvin varauksellisia uskontokriittisiä yhdistyksiä kohtaan myös silloin kun niiden sanoma on samansuuntainen media-ammattilaisten omien mielipiteiden kanssa (ks. Knott, Poole & Taira 2013, 101–117).

Sanomalehdissä käsitellään kaikkiin kolmeen kategoriaan liittyviä juttuja. Siinä mielessä media on monimuotoinen, mutta se ei tarkoita evankelis-luterilaisen kirkon valta-aseman katoamista, sillä lehdet käsittelevät sitä selvästi eniten. Lisäksi käsittely näyttää olevan keskimäärin muita katsomuksia myönteisempää – aihe, jota tarkastellaan seuraavaksi.

## **Miten uskontoa käsitellään?**

Uskontoaiheisten mediasisältöjen luokittelu sen mukaan, ovatko ne myönteisiä, kielteisiä tai neutraaleja on erittäin tulkinnanvaraista. Pelkän jutun tarkastelulla suuresta osasta on vaikeaa ellei mahdotonta sanoa uskottavasti, onko se myönteinen vai kielteinen. Yleisötutkimuksilla saataisiin toisenlaista tietoa, mutta tällöin olisi työlästä tarkastella suurta artikkelimäärää. Päätin tässä yhteydessä testata epäilyistäni huolimatta, saako sisältöjen luokittelusta apua laadulliseen arviointiin.

Neutraaleja juttuja tai sellaisia, joita on mahdoton arvioida, oli 71 prosenttia kaikista (145/205), mikä kertoo tällaisen koodauksen ongelmista. Myönteisiä juttuja oli 20 prosenttia (41 kpl) ja kielteisiä 9 prosenttia (19 kpl). Isokokoisissa jutuissa myönteisiä (18 kpl) oli yli tuplasti enemmän kuin kielteisiä (8 kpl). Vaikka tulos on tulkinnanvarainen, näin selvä ero antaa ymmärtää, ettei uskonto ole esillä suomalaisissa sanomalehdissä tavallisina päivinä ainakaan järjestelmällisesti kielteisessä valossa. Tämä päti kaikkiin lehtiin, vaikka Turun Sanomissa lukumääräinen ero myönteisten ja kielteisten juttujen välillä oli pieni. (Ks. Kaavio 2.) Tämä tulos poikkeaa populaareista mielikuvista ja tutkimuksista, joissa on kritisoitu median uskontokäsittelyä yksittäisten ja usein konfliktin sisältävien uutisten perusteella (ks. esim. tapaustutkimukset teoksessa Marshall & al. 2009.). Sen sijaan tulos on yhdenmukainen yhdysvaltalaisesta uskontouutisointia tarkastelleen Mark Silkin (1995) analyysin kanssa. Samoin se on yhdenmukainen suomalaisten toimittajien uskontouutisointia tutkineen Annikka Mutasen (2009) löydösten kanssa. Myös Iso-Britannian mediaa koskevassa tutkimuksessa päädyttiin samaan näkemykseen (Knott, Poole & Taira 2013). Lisäksi Juho Rahkosen tutkielmassa kirkollisista asioista suomalaisissa sanomalehdissä todetaan, että ”valtamedian suhde kristinuskoon ja kirkollisiin asioihin on perusmyönteinen ja kunnioittava, joskin etäisyyttä ottava.” (Rahkonen 2007, 36.)

Kaavio 2: Uskontouutisoinnin myönteisyys ja kielteisyys

	<b>Yhteensä</b>	<b>HS</b>	<b>TS</b>	<b>IS</b>
<b>Myönteinen</b>	41 (kpl)	18	8	15
<b>Kielteinen</b>	19	9	5	5
<b>Neutraali</b>	145	58	43	44

Eniten myönteisiä juttuja oli luterilaisuudesta: 17 myönteistä ja 7 kielteistä. Jos juttuja ja viitteitä jakaa valtaviiran luterilaisuuteen ja konservatiivisempiin kirkon sisäisiin herätysliikkeisiin, erottuu valtaviiran luterilaisuuden myönteinen käsittely entistä selvemmin. Edellisestä on 12 myönteistä ja 3 kielteistä, jälkimmäisestä 5 myönteistä ja 4 kielteistä. Se, että kristillisiä vähemmistöjä käsitellään mediassa usein kriittisesti, tuli esiin jo edellisessä osiossa, mutta juttujen luokittelu vain vahventaa tätä käsitystä.

Islam on esillä aineistossa kielteisessä (5 kpl) tai neutraalissa (6 kpl) valossa. Tämä selittyy osittain viittauksilla maailmanpolitiikkaan, jossa islam assosioituu tyypillisesti terrorismiin (ks. Hokka & al. 2013, 17; Knott, Poole & Taira 2013, 82–86; Taira, Poole & Knott 2012, 35–38). Myös katolinen kirkko ja katolilaisuus on esillä tässä aineistossa kielteisesti (yksi myönteinen ja viisi kielteistä). Vaikka esimerkiksi nykyisestä paavista kirjoitetaan myös suomalaisessa mediassa varsin myönteiseen sävyyn, tässä aineistossa katolilaisuus oli esillä kielteisesti erityisesti elokuva-arvioissa, joissa se yhdistettiin ahdasmielisyyteen.

Kansanomaiset viitteet olivat huomattavasti useammin myönteisiä kuin kielteisiä (17 myönteistä, 1 kielteinen, 48 neutraalia). Osin tämä selittyy sillä, että aihepiiriä voidaan pitää viihteellisenä, vaikka siinä esitettyjä näkemyksiä ei otettaisi aina tosissaan. Niitä ei yleensä pidetä myöskään uhkaavina, toisin kuin esimerkiksi islamia. Lisäksi niihin voi liittyä elämänhallinnan edistämisyarkimyksiä, kuten tämän aineiston jutussa ”hengellisestä valmentajasta” tulevaisuuden ammattina.

Edellisessä osiossa kävin läpi ensisijaisesti kielteisiä esimerkkejä konservatiivisesta kristillisyydestä ja myönteisiä esimerkkejä kansanomaisesta ja heikosti institutionalisoituneesta uskonnollisuudesta. Koska määrällisen sisällönanalyysin mukaan evankelis-luterilainen valtakirkko on usein esillä verrattain myönteisessä valossa ja islam kielteisessä, otan esimerkkejä myös niistä.

Aineistoviikkona lehdissä oli useita evankelis-luterilaista valtakirkkoa käsitteleviä isokokoisia juttuja. Helsingin Sanomat uutisoi näyttävästi puolueiden tuesta ”kansankirkolle” (29.1.2014). Jutussa korostettiin, että vain vasemmistoliitto olisi ”valmis isompiin muutoksiin”. Jutun taustalla oli Vapaa-ajattelijain liiton organisoima nimien keräys kansalaisaloitteeseen, joka vaati

valtakirkkojen erityisaseman purkamista. Artikkelissa lainattiin vasemmistoliiton eduskuntaryhmän puheenjohtaja Annika Lapintietä ja vihreiden vastaavaa Outi Alanko-Kahiluotoa, jotka esittivät varauksellisia kommentteja nykytilanteen ongelmakohtiin. Tätä tasapainotettiin muilla äänillä: Kirkkohallituksen kansliapäällikkö Jukka Keskitalo korosti, että kirkot subventoivat kirkkoon kuulumattomien hautauskuluja. Valtiosääntöoikeuden professori Mikael Hidén totesi, ettei kirkkojen asema ole ”ristiriidassa kansalaisten perusoikeuksien tai Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa”. Kirkkohistorian professori Matti Kotiranta painotti, että ”kirkon verotusoikeus taas on valtion ja kirkon kannalta edullinen ratkaisu”.

Artikkeli rakentui kiistakysymyksen varaan ja siinä annettiin ääni eri osapuolille ja asiantuntijoille, mutta jutun yleissävy oli kirkkomyönteinen. Jo otsikko ”Puolueet tukevat kansankirkkoa” vihjasi, ettei nykyiseen järjestelmään muutosta haluavien soraäänistä tarvitse huolestua.

Toinen viihteellisempi esimerkki myönteisestä uutisoinnista oli Ilta-Sanomien juttu ”Naapureista aviopariksi”, jonka perustana oli televisiosarja Satuhäät. Kaksi kolmasosaa aukeamasta käsittävässä artikkelissa kerrottiin juuri vihityn parin rakkaustarina. Suuressa kuvassa pari on juuri astunut ulos vihkipaikasta, ja sulhasella on (todennäköisesti) vihkiraamattu kädessä. Toisessa kuvassa pari on naispapin edessä ja kuvatekstissä kerrotaan, että pappina toimi morsiamen sukulainen. Tähän kuvaan liittyi ”kainalojuttu” ”Papin ensimmäinen kerta”. Siinä kerrottiin, että ”kyseessä oli ensimmäinen kerta kun pappi sai vihittäväkseen parin, jolla oli mukanaan kaasot ja bestmanit” ja todettiin, että vielä edellisenä iltana papin oli pitänyt tarkistaa morsiamelta, miten yksityiskohdat menevät. (IS 28.1.2014.) Jutussa ei sanota mitään siitä, millainen on normaali, oikeanlainen tai ihanteellinen tapa mennä naimisiin. Kuitenkin se, että papin rooli tuodaan näin selvästi esiin ”satumaisessa” rakkaustarinassa toistaa kulttuurista mallia oikeanlaisista häistä ja samalla normalisoi kirkon asemaa siirtymäriittien toimeenpanijana suomalaisessa yhteiskunnassa.

Aineistossa oli myös kielteisiä juttuja kristinuskosta. Jo käsitelty lestadiolaispoliisin tapaus oli jokseenkin negatiivinen uutinen, mutta myös valtakirkko saa joskus epätoivottua julkisuutta. ”Klassinen” esimerkki on sekä Turun Sanomissa että Ilta-Sanomissa julkaistu juttu rattijuopoudesta tuomitusta pastorista. Otsikkoon nousi kuitenkin tapauksen toinen aspekti: ”Humalassa haudannut pappi sai vankeustuomion” (TS 30.1.2014), ”Pastorille yhdyskuntapalvelua – hoiti hautajaiset humalassa” (IS 30.1.2014).

Rattijuopumus ei ollut uutinen, vaan se, että pastori oli haudannut alkoholin vaikutuksen alaisena. Kärkeen siis nostettiin koominen ulottuvuus, joskaan se ei poista uutisen kielteistä sävyä. Kutsun tätä klassiseksi esimerkiksi siksi, että erityisesti populaarimediassa on ollut vuosikymmeniä uutisia moraalisisina esimerkkeinä pidetyistä kirkonmiehistä, jotka toimivat odotusten vastaisesti. Näin ikään kuin paljastetaan pastoreiden tekopyhyys ja kykenemättömyys elää kirkon moraalisten opetusten mukaisesti. Moraaliset esikuvat alennetaan samalle tasolle tavalli-

sen kansan kanssa. Toisaalta jos ihmiset eivät jakaisi mielikuvaa pastorista moraalisesti luotettavana lauman johtajana, humalassa töitä tekevässä pastorissa ei olisi mitään komiikkaa. Tästä syystä mikään lehti ei julkaise juttua juovuksissa olevasta tehdastyöläisestä.

Hyvin toisentyyppinen esimerkki kielteisestä uskontoaiheisesta sanomalehtijutusta on Helsingin Sanomien (31.1.2014) nelisivuinen raportti Afganistanista. Runsaasti kuvia sisältävän artikkelin keskiössä ovat virolaiset sotilaat, jotka taistelevat ”ääri-islamilaista Talebania” vastaan. Jutussa on kolmantena osapuolena tavalliset afganistanilaiset, joita länsiliittouma pyrkii suojelemaan Talebanilta. Islam mainitaan jutussa kaksi kertaa – molemmilla kerroilla yhdessä sanan ”ääri” kanssa. Tavallista tai maltillista islamia ei jutussa ole. Kolmas osapuolikin on vain tavallista kansaa, vaikka osaa heistä voisi yhtä hyvin kutsua muslimeiksi.

Aineistossa islamista tulee varsin kielteinen kuva. Islam liitetään toistuvasti terrorismiin erityisesti ulkomaan uutisissa, mutta tavallinen tai maltillinen islam loistaa poissaolollaan. Seuraavat otsikot eivät ole poikkeuksellisia:

”Islamistit iskevät Venäjällä todennäköisemmin muualle kuin Sotshiin: TERRORI KYTEE POHJOIS-KAUKASIASSA” (TS 27.1.2014.)

”Lehti: Syyrian hallitus ostaa öljyä al-Qaidalta: Valloitetut öljyalueet ovat tärkeä tulonlähde Syyrian islamistikapinallisille” (HS 30.1.2014.)

Hyvä esimerkki median tavasta toistaa – ja siten ylläpitää – islamin ja terrorismin sekä islamin ja väkivallan toisiinsa kytkevää mielikuvaa on syyskuun testiaineistossa. Kaikissa testipäivään valikoiduissa lehdissä uutisoitiin Washingtonissa laivaston esikunta-alueelle tehdystä iskusta, jossa sai surmansa yli kymmenen ihmistä. Metrossa uutinen oli nostettu etusivulle, kun taas Helsingin Sanomien ja Turun Sanomien ykkösjuttu oli Rauman telakan irtisanomiset. Tässä vaiheessa lehdillä ei ollut tietoa tekijöistä eikä tekijästä esitetty suoria väitteitä tai arvailuja. Helsingin Sanomat kuitenkin kertoi, että neljä vuotta aikaisemman sotilasalueelle kohdistetun iskun tekijä oli ”radikaali islamisti”. (HS 17.9.2013; TS 17.9.2013; Metro 17.9.2013.) Tällainen muistutus islamin ja väkivallan yhteydestä vihjaa, että tekijä saattaa tälläkin kerralla olla muslimi, vaikka suoria väitteitä ei esitetäkään. Menettelytapaa on toteutettu aikaisemminkin erityisesti islamin kohdalla (ks. Taira 2013a, 175–177).

## **Millaisissa juttutyypeissä ja lehdissä uskonto on esillä?**

Uskonto on esillä muuallakin kuin uutisjutuissa. Jos tarkastellaan vain uutisia, kuten usein aihepiiriin tutkimuksissa on tapana, sivuutetaan suuri osa uskonnollisista viitteistä. Sanomalehden eri osioiden ja genrejen mukaan luokiteltuna uskontoviittauksia on eniten ilmoituksissa (22 prosenttia) ja kotimaan uutisissa (21 prosenttia). Seuraavaksi suosituimpia ovat televisio- ja radio-ohjelmia käsittelevät osiot (16 prosenttia) sekä viihdesivut (11 prosenttia). Viitteitä

löytyy kuitenkin kaikista lehtien osioista – pääkirjoituksista, kolumneista, kulttuurisivuilta, mainoksista, ulkomaan uutisista, liitteistä ja urheilusivuilta.

Kotimaan uutisointia hallitsee luterilaisuus (74 prosenttia; 32/43 juttuyksikköä), viihdettä heikosti institutionalisoitu kansanomaisen uskonnollisuus (64 prosenttia; 14/22 kpl) ja tapahtumailmoituksissa molemmat ovat hyvin esillä: luterilaisuus 43 prosenttia (19/44 kpl) ja kansanomaisen uskonnollisuus 48 prosenttia (21/44 kpl). Televisio- ja radio-ohjelmissa on esillä perinteisten hartausohjelmien lisäksi myös kristillisperäiset vähemmistöt ja ei-kristilliset uskonnot. Ulkomaan osiossa islam on esillä selvemmin kuin muualla ja mainoksissa hallitsevat kansaomaiset viitteet. Kulttuurisivujen viitteet kertovat siitä, miten uskonnolliset sisällöt ja aiheet ovat osa korkeakulttuurin tuotantoa.

Käytännössä ainoa osio, josta ei löytynyt varsinaisia uskontoaiheisia juttuja oli urheilusivut. Niissä oli kuitenkin satunnaisia metaforisia viittauksia ihmeisiin, joten sikäli nekin sisälsivät viittauksia yliluonnolliseen (esim. IS 30.1.2014). Tätä voidaan verrata brittisanomalehtiin, joissa kaikista uskontoviitteistä yksitoista prosenttia oli urheilusivuilla (Knott, Poole & Taira 2013, 47). Osa viittauksista oli metaforisia – urheilija tekee maagisen maalin tai fanit pitävät jalkapalloilijaa ”jumalana”, mutta mukana oli myös kirjaimellisia tai tarkoitettuja uskontoaiheita, joissa esimerkiksi valmentaja kertoo rukoilevansa (Knott, Poole & Taira 2013, 134–137; Taira 2014b, 102–109). Merkittävä ero brittilehtien ja suomalaisten lehtien urheilusivujen uskontoviittausten määrässä kertoo ensisijaisesti siitä, että englannin kielessä uskonnollinen sanasto on huomattavasti yleisempää kuin suomessa ainakin kuvattaessa urheiluun liittyviä poikkeuksellisia suorituksia.

Uskontoa käsitellään kaikissa tässä tarkastelluissa lehdissä. Uskontoviitteitä sisältäviä juttuyksiköitä on aineiston perusteella eniten Helsingin Sanomissa (42 prosenttia), toiseksi eniten Ilta-Sanomissa (31 prosenttia) ja vähiten Turun Sanomissa (27 prosenttia). Erot ovat kuitenkin määrällisesti pieniä. Niiden merkitys vähenee entisestään, kun verrataan lehtien sivumääriä. Aineistossa päiväkohtaisten sivumäärien haarukka oli Helsingin Sanomissa 56–112, Ilta-Sanomissa 48–56 ja Turun Sanomissa 24–40. Suurempi sivumäärä on tämän aineiston perusteella todennäköisin selitys sille, miksi uskontoviitteitä sisältävien artikkelien määrä vaihtelee näissä lehdissä. Sen sijaan lehtien profiileissa – siinä, millaisia uskontoviitteitä ne sisältävät – löytyi selkeämpiä eroja.

Helsingin Sanomissa konventionaalisia viitteitä oli 72 prosenttia kaikista. Tämä on vähemmän kuin Turun Sanomissa (84 prosenttia), mutta enemmän kuin Ilta-Sanomissa (45 prosenttia). Ilta-Sanomien poikkeavuus kansanomaisten viitteiden suuressa määrässä ei ole yllätys, koska myös brittitabloideissa tämän kategorian osuus on huomattavasti muita lehtiä suurempi (Knott, Poole & Taira 2013, 46). Ilta-Sanomien on näistä ainoa lehti, joka julkaisee horoskooppeja. Jo tämä nostaa kansanomaisten juttujen määrää yhdellä joka päivä. Helsingin Sanomissa oli muita enemmän viittauksia islamiin ja muihin ei-kristillisiin uskontoihin. Ylipäätään Helsin-



gin Sanomat oli muita monimuotoisempi. Turun Sanomissa oli viiden päivän aikana vähän laajoja uskontoaiheisia juttuja, mutta reilusti muuta uskontoaiheista materiaalia (esimerkiksi paikalliset tapahtumat, ilmoitukset ja päivän sana). Lehdessä oli merkittävästi enemmän viitteitä luterilaisuuteen kuin Helsingin Sanomissa tai Ilta-Sanomissa verrattuna kaikkeen uskontokäsittelyyn.

Uskontoaiheisia viitteitä esiintyi Helsingin Sanomissa eniten ilmoituksissa (24 prosenttia), televisio- ja radiosivuilla (22 prosenttia) ja kotimaan uutisissa (18 prosenttia). Turun Sanomissa suurimmat genret olivat ilmoitukset (34 prosenttia) ja kotimaan uutiset (25 prosenttia). Ilta-Sanomissa eniten uskontoviitteitä oli viihdesivuilla (28 prosenttia) ja toiseksi eniten kotimaan uutisissa (22 prosenttia). Helsingin Sanomissa uskontoa käsiteltiin merkittävästi muita lehtiä enemmän ulkomaan uutisissa, kulttuurisivuilla, pääkirjoitus-sivulla ja televisio- ja radiosivuilla. Ilta-Sanomien oli ainoa lehti, jonka urheilusivuilla oli uskontoviitteitä. Ne olivat metaforisia, mutta löydös kertoo siitä, että urheilun ihmeellisyyden alleviivaaminen on yksi lehden myyntivalteista.

Uskontoviitteet ovat aineiston perusteella useimmiten jutuissa, jotka ovat lyhyitä tai käsittelevät ensisijaisesti muuta kuin uskontoa. Tällaiset pienet viitteet kattavat 86 prosenttia kaikista uskontoviitteistä. Puolessa jutuista, joissa uskonto on keskeisessä asemassa, käsitellään luterilaisuutta. Islamia koskevia juttuja on näissä suhteellisesti enemmän kuin koko aineistossa. Kaikista viitteistä 78 prosenttia on kotimaahan liittyviä viitteitä ja ulkomaihin sijoittuvia juttuja hallitsee islam.

## **Ketkä ovat äänessä?**

Yksi keskeinen tapa hahmottaa uskonnon läsnäoloa mediassa, on selvittää, ketkä ovat äänessä. Kirjoittavatko uskonnosta toimittajat vai ovatko uskonnollisten ryhmien edustajat tuottaneet itse julkaistun materiaalin? Ketkä puhuvat uskontoaiheisissa jutuissa – uskonnolliset ihmiset, asiantuntijat, uskontokriitikot vai jotkut muut? Suomen osalta aihetta ei ole tarkasteltu perusteellisesti, mutta ruotsalaisissa sanomalehdissä näkyy hyvin, miten valtakirkot ovat hyvin esillä materiaalin tuottajina. Ei-kristillisistä vähemmistöistä erityisesti juutalaiset ovat aktiivisia vastaamaan juttuihin, joissa heitä on käsitelty. Toinen ääripää on muslimit, jotka vastaavat vain harvoin heitä käsitteleviin juttuihin. (Axner 2013.)

Useimmissa tämän aineiston jutuissa ei ole asiantuntijoiden ääniä. Tätä selittää erityisesti se, ettei pieniä viitteitä sisältävissä jutuissa ole tapana antaa tilaa asiantuntijoille tai asianosaisille. Silloin kun asiantuntijoita käytettiin, 22 juttua sisälsi ainoastaan uskonnollisen ryhmän edustajan lainauksia. Kuudessa jutussa äänessä oli ei-uskonnollinen taho ja seitsemässä sekä uskonnollinen että ei-uskonnollinen asiantuntija. Useimmiten äänessä oli luterilaisen kirkon edustaja, mutta koska niin monista puuttuvat asiantuntijat kokonaan, jää asiantuntijoita sisäl-

tävien juttujen määrä hyvin pieneksi yksittäisiä uskontoja kohti. Näin pieni aineisto ei anna riittävän hyvää vastausta, mutta se tarjoaa mahdollisuuksia tulevien tutkimusasetelmien ja hypoteesien muotoilemiseen.

Viiden päivän aineistossa ei ollut uskonnollisten tahojen itse tuottamia kirjoituksia. Kuitenkin syyskuun testiaineistossa oli mukana yksi luterilaisen pastorin kirjoittama kolumni (TS17.9.2013), joten tällaiset tekstit muistuttavat, että ainakin valtakirkon äänet kuuluvat sanomalehdissä arvovaltaisilla paikoilla. Lisäksi Turun Sanomat julkaisee päivittäin ”Päivän sana” –palstaa, jossa kristilliset toimijat selittävät lyhyesti Raamatusta lainattua tekstiä. Siinä ei ole mahdollisuutta tuoda esiin muita näkemyksiä. Lisäksi Suomessa on poliitikkoja, joiden uskonnollisuus on keskeinen osa heidän julkisuuskuvansa. He ovat usein esillä poliitikkoina käsitellessään ei-uskonnollisia aiheita. Tässä epäsuorassa muodossa myös valtavirran luterilaisuudesta poikkeavat julkisuuden henkilöt ovat esillä. Esimerkiksi käy herätysliiketaustainen sisäministeri Päivi Räsänen, helluntailainen vuonna 2009 europarlamenttiin valittu Sari Essayah – molemmat kristillisdemokraattisen puolueen edustajia – ja sitoutumattomana SDP:n listalta europarlamenttiin vuonna 2009 valittu ortodoksi Mitro Repo.

Muslimit, muiden vakiintuneiden ei-kristillisten uskontojen edustajat tai uskontokriittisten yhdistysten puhemiehet eivät ole äänessä yhdessäkään tarkastellun viikon jutussa. Syyskuun testiaineistossa oli yksi juttu, jossa kuultiin yhtä muslimia. Turun Sanomat uutisoi moskeijan töhrimisestä ja jutussa haastateltiin moskeijan edustajaa (TS 17.9.2013). Yksittäisistä ei-uskonnollisista asiantuntijoista käy esimerkiksi opetusministeri Krista Kiuru, joka käsittelee lukion tuntijakoa ja uskonnonopetusta mielipidekirjoituksessa (HS 31.1.2014).

Lehtien välillä on eroja. Ilta-Sanomissa on 10 pelkästään uskonnollisilla kommentaattoreilla varustettua juttua, mutta ei yhtään juttua, jossa kuultaisiin vain ei-uskonnollista asiantuntijaa. Turun Sanomissa suhde oli samansuuntainen (8–1), mutta Helsingin Sanomissa kuultiin enemmän ei-uskonnollisia ääniä (4–5). Jatkossa voitaisiin tarkastella laajemman aineiston kanssa, onko tässä aineistossa löytynyt ero todella näin selvä. Jos on, sillä voidaan olettaa olevan vaikutuksia myös uskontoaiheisten juttujen sisältöön. Ainakaan luvut eivät tarjoa todisteita ajatukselle uskontokielteisestä mediasta, koska uskonnollisia tahoja kuullaan jutuissa. Toisaalta jatkossa voitaisiin pohtia, viittaavatko tässä saadut tulokset siihen, että ei-uskonnollisia asiantuntijoita kuullaan vain joissakin lehdissä.

Jos sanomalehtien uskontouutisoinnissa kuullaan asiantuntijoita ja/tai –asianosaisia, uskonnollisten ryhmien edustajat ovat äänessä muita useammin. Uskonnollisten ryhmien välillä vaikuttaa olevan eroja, joskin tässä johtopäätöksessä on oltava varovainen aineiston rajallisuuden vuoksi. Näyttää kuitenkin siltä, että ei-kristillisten vähemmistöjen ääni ei juurikaan kuulu arkisessa mediajulkisuudessa. Suomi on entistä monimuotoisempi ja uskontoaiheita jäsennetään yhä useammin monimuotoisuuden viitekehyksessä, mutta ei-kristillisten vähemmistöjen äänet ovat ainakin arkisessa uskontouutisoinnissa edelleen poikkeus. Syitä tälle on varmasti monia, mutta yksi keskeisistä on toimittajien ja uskonnollisten ryhmien keskinäisyydet. Toimittajien

vakiintuneet kontaktit ovat solmittu valtakirkon edustajien kanssa ja valtakirkolla on huomattavasti pienempiä yhteisöjä paremmat resurssit olla aktiivisia median suuntaan.

## Ohjaako mediatisaatio uskontoja ja niiden mediakuvauksia?

Alussa esitin, että uskonnon mediakuvausten tutkiminen on entistä tärkeämpää, mikäli yhä useampi osa verrattain maallistuneista suomalaisista muodostaa mielikuvansa uskonnosta median kautta. Tanskalainen mediatutkija Stig Hjarvard on kehittänyt teorian mediatisaatiosta, jonka mukaan uskonto on entistä enemmän välittyntä autonomisen media-instituution kautta. Näin myös median oma logiikka muokkaa uskontoja ja niitä koskevia käsityksiä. Hjarvardin teoreettista kehystä on kritisoitu ja testattu (useita artikkeleita teoksissa Lövhelm & Lynch 2011 ja Hjarvard & Lövhelm 2012. Ks. myös Couldry 2008; 2012, 136 Taira 2013b). Mikäli teoreettisia epätarkkuuksia ei ole selvitetty, ei teorian testaaminenkaan ole helppoa. Siksi Hjarvardin kirjoitukset mediatisaatiosta ovat tässä vain keskustelukumppanina, joka auttaa jäsentämään empiiristen löydösten teoreettisia implikaatioita.

Hjarvardin mukaan (1) media ottaa uskonnollisille instituutioille perinteisesti kuuluneita tehtäviä, (2) media on yhteiskuntaa maallistava toimija ja (3) media ”banalisoi” uskonnon sekoittamalla ja uudelleen artikuloimalla institutionaalisten uskontojen symboleita ja kansanomaisen uskonnon elementtejä. (Hjarvard 2008; 2011; 2012; 2013.) Median uskontokäsittelyn ja -kuvausten empiirinen tutkimus ei vastaa ensimmäiseen teemaan, jonka testaaminen vaatisi tutkimusta median yleisistä funktioista. Kriitikot ovat kuitenkin esittäneet, että Hjarvardin teoria olettaa ongelmallisesti, että valta paikantuu yhdelle yhteiskunnan alueelle – mediaan (esim. Lynch 2011, 204; Morgan 2011, 150; Taira 2013b, 290).

Toisen teeman osalta tämän tarkastelun löydökset esittävät pikemminkin lisäkysymyksiä teorialle kuin suoraan tukevat tai kumoavat sen. Jos Hjarvard tarkoittaa yksinkertaisesti, että massamedialla on maallistava vaikutus verrattuna uskonnolliseen mediaan, väite on triviaali. Jos hän tarkoittaa, että medialla on maallistava vaikutus kriittisen uskontokäsittelyn vuoksi, tässä esitetyt löydökset täsmentävät teoriaa: valtamedialla on jokseenkin liberalisoiva vaikutus, ainakin jos verrataan konservatiivisina pidettyjen uskonnollisten tahojen arvoihin ja käsityksiin. Media heikentää perinteisiä uskonnollisia auktoriteettirakenteita (Herbert 2011, 635–637; Mahan 2014), mutta vaikutus ei ole suoraan tai yksiselitteisesti maallistava, koska valtakirkkojen mediakuvaukset ovat lievästi myönteisiä ja uskontokriitikoiden kuvaukset lievästi kielteisiä (ks. Taira 2012; 2014a). Lisäksi massamedian maallistavaa funktiota heikentää se, että digitaalisen median aikana uskonnollisista teemoista ja sisällöistä kiinnostuneet pääsevät vaivattomasti tutustumaan aihepiiriin valtamedian välitysten ohi. Sen sijaan ne, jotka eivät ole kiinnostuneita aktiivisesti etsimään informaatiota uskonnosta, muodostavat mielikuvansa ja käsityksensä pääosin valtamedian kautta (ks. Taira 2013c). Jos kuvaukset eivät ole erityisen kielteisiä kuin konservatiivisten arvojen ja yhteisöjen osalta, liberalisoiva vaikutus on tämän tarkastelun mukaan ajatus, jota tulisi tarkastella jatkossa yksityiskohtaisemmin.

Kolmas teema on mutkikkaampi. Medialla voidaan ajatella olevan ”banalisoiva” vaikutus, koska se ei välitä uskonnollisten instituutioiden sanomaa sellaisenaan. Banaalin uskonnon yhteydessä Hjarvard kuitenkin kirjoittaa enimmäkseen elokuvista ja televisiosarjoista – populaari-vihteestä, jossa uskonnollisten symbolien ja viittausten sekoittuminen on tavallista. Symbolien ja viittausten sekoittuminen ei ole tämän tarkastelun perusteella sanomalehtiaineistolle tyypillistä, joten sikäli banalisoituminen on rajallista. Media tosin muokkaa toisinaan monimutkaisia uskontojen kantoja ja käsityksiä helposti ymmärrettävissä olevaan suuntaan ja kierrättää kansanomaisia viitteitä. Hjarvard myös olettaa, että ”banalisoinnissa” uskonto irtaantuu instituutioista (Hjarvard 2011, 128). Tämä voi pitää paikkansa tapauksissa, jossa ihmiset muodostavat identiteettinsä ja katsomuksensa populaarikulttuurin tuotteiden sisältämien uskontoviittausten avulla, mutta tässä tarkasteltu aineisto muistuttaa, että sanomalehtien laajemmissa uskontoaiheisissa jutuissa kuullaan uskonnollisten instituutioiden edustajia ja että toisinaan instituutioiden ja ryhmien edustajat ovat itse kirjoittajina (ks. myös Lied 2012, 191). Tämä löydös rajoittaa Hjarvardin banalisoitumisteessin kattavuutta.

Vaikka pyrkimyksissä tarkastella Hjarvardin käsityksiä empiiristen aineistojen avulla ei ole löydetty selkeää tukea teorian osaväitteille, se tarjoaa yleisen näkökulman aiheeseen. Hjarvard kirjoittaa, että erityisesti Pohjoismaissa uskonnon mediatisoitumisen yleinen seuraus on se, etteivät uskonnolliset organisaatiot (erityisesti kirkot) kykene kontrolloimaan uskonnon (tai kirkkojen) mediakuvauksia eivätkä organisaatioiden omien intressien välittymistä tahtomallaan tavalla (Hjarvard 2012, 28). Tämän myöntäminen ei kuitenkaan vaadi mediatisaatioteorian yksityiskohtaisten väitteiden hyväksymistä ilman tulevia testejä. Pikemminkin voidaan sanoa varovaisemmin, että yksittäiset uskonnolliset ryhmät ja organisaatiot joutuvat kamppailemaan omasta asemastaan yhteiskunnassa mediahallinnan kautta. Tämä on yhdenmukainen sen kanssa, mitä sosiologi Anthony Giddens (1995; Giddens & Pierson 1998, 127–129) on nimittänyt jälkitraditionaaliseksi yhteiskunnaksi. Sen mukaan ennalta olemassa olevat elämäntavat ja katsomukset – uskonnolliset ja ei-uskonnolliset – joutuvat pakosta tekemisiin toistensa kanssa. Yksittäisiä toimintatapoja ei enää hyväksytä ilman perusteluja, joten kaikki ”traditiot” joutuvat oikeuttamaan asemansa julkisessa keskustelussa ja erityisesti mediassa. Toisin sanoen ”*traditiot säilyvät vain niin pitkään kuin ne on mahdollista perustella diskursiivisesti*, ja ne ovat valmiita käymään avoimeen keskusteluun sekä muiden traditioiden että myös vaihtoehtoisten toimintatapojen kanssa.” (Giddens 1995, 147. Kursivointi alkuperäinen.) Tämä keskustelu käydään pääosin mediassa ja myös median ohjaamana. Giddens myös toteaa, että jälkitraditionaalinen yhteiskunta on hajakeskitetty suhteessa auktoriteetteihin (Giddens 1995, 149), mikä erottaa hänen luonnehdintansa Hjarvardin teoriasta, joka korostaa median valtaa. Voidaan kuitenkin ajatella, että media on vain yksi – itsessään moninainen – toimija. Silti useista auktoriteetilähteistä huolimatta vakavasti otettavien ja vaikutuskykyisten traditioiden ja katsomusten on toimittava mediassa ja median kautta. Yksisuuntaisen vaikutusteorian sijaan mediatisaatioteoria tarjoaa erinomaisia aineksia keskusteluun uskonnon ja median monimutkaisista suhteista ja tilanteesta, jossa uskontojen (ja muiden traditioiden) on lähes välttämätöntä toimia mediassa ja median kanssa, mikäli ne haluavat olla vaikutuskykyisiä (ks. Clark 2011, 181; Hjarvard 2011, 122; Hoover 2011, 612; Lövheim 2011, 164). Silti muissa yhteyksissä osoitettujen teoreettisten

ongelmakohtien jatkeeksi sanomalehtien uskontokäsittelyn analyysin löydökset osoittavat, että empiiriset tutkimustulokset taipuvat sen väitteisiin vain osittain.

## Johtopäätöksiä ja pohdintaa

Kolme suomalaista lehteä kattavan viiden päivän aineiston avulla on selvitetty, miten ja missä uskonto on esillä suomalaisissa sanomalehdissä tavallisena päivänä. Tarkastelu osoittaa, että uskonto on esillä sanomalehtien eri osioissa, mutta usein käsittely on lähes huomaamatonta. Perusteellisia juttuja ei ole jokaisessa lehdessä jokaisena päivänä, mutta jokaisena päivänä jokin kolmesta lehdestä julkaisi uskontoaiheisen jutun. Viiden päivän tutkiminen tukee lähtökoh- taista oletusta, jonka mukaan uskonto – erityisesti evankelis-luterilainen valtakirkko – on me- dian arjessa esillä verrattain myönteisessä valossa, vaikka intensiiviset uskontoaiheiset debatit perustuvatkin konflikteihin, joissa uskonto on usein esillä kielteisesti.

Mediassa käsitellään eniten evankelis-luterilaiseen kirkkoon liittyviä asioita, ja keskimäärin ote on kohtuullisen myönteinen. Konservatiivinen kristillisuus saa usein kielteistä huomiota osak- seen, mutta silläkin on jonkin verran myönteistä ja neutraalia, arkista medianäkyvyyttä. Moni- muotoisuusdiskurssi on esillä debateissa, mutta tavallisena päivänä ei käsitellä laajasti ei-kris- tillisiä perinteitä. Islam on esillä erityisesti ulkomaan uutisissa, yleensä yhdistettynä väkival- taan ja terrorismiin. Kansanomainen uskonnollisuus oli esillä myönteisessä valossa, mutta si- täkin tärkeämpi johtopäätös on se, ettei sitä pidetty pelkästään viihteellisenä ja ei-vakavasti otettavana aiheena, kuten neljä esimerkkiä Helsingin Sanomista osoitti. Suoranainen uskonto- kritiikki oli aineistossa vähäistä, mutta uskontokriittiset yhdistykset saavat tämän aineiston pe- rusteella nostettua aiheita sanomalehtien sivuille. Se ei kuitenkaan tarkoita, että lehdet tukisi- vat järjestelmällisesti tai edes useimmiten heidän näkemyksiään.

Tarkasteltujen lehtien välillä on pieniä eroja, merkittävimpana Ilta-Sanomien painotus kansan- omaisiin, heikosti institutionalisoituihin viitteisiin. Sama lehti julkaisi eniten juttuja, joissa pals- tatilaa saivat toimittajan lisäksi vain uskonnolliset äänet – eivät muut asiantuntijat. Uskonto- viitteitä sisältävien juttujen määrässä oli eroja lehtien välillä, mutta niitä selittää uskottavimmin lehtien vaihteleva sivumäärä.

Tässä toteutetussa muodossa tarkastelu näyttää, että uskonnon mediatisaatiota koskeva kes- kustelu on tärkeä resurssi, jotta ymmärtäisimme paremmin uskonnon ja median suhteita. Se ei kuitenkaan ole teoria, joka saisi tästä empiirisestä tarkastelusta yksiselitteistä tukea hypotee- seilleen. Käsitellyn aineiston valossa media on pikemminkin liberalisoiva kuin maallistava. Me- dian arkinen uskontokäsittely on verrattain myönteistä, mutta suomalainen valtamedia muut- tuu uskontokriittisemmäksi silloin kun käsittelyn kohteena ovat uskontojen konservatiiviset arvot. Lisäksi Hjarvardin teesi uskonnon banalisoitumisesta sopii paremmin elokuvien ja tele- visiosarjojen faniyhteisöjen kuin sanomalehtien uskontokäsittelyn tutkimiseen. Tarkastelu ei osoita mediatisaatioteoriaa vääräksi, mutta se ohjeistaa suhtautumaan varauksellisesti sen yk- sittäisiin väitteisiin.

Vain viisi päivää ja kaksi testipäivää kattava aineisto ei tarjoa mahdollisuuksia yleistykseen. Kuitenkin tässä saatujen tulosten analyysi ja niiden vertailu Suomessa ja muualla tehtyihin samankaltaisiin tutkimuksiin antaa varsin uskottavan kuvan siitä, miten, missä ja millä tavalla uskonto on esillä suomalaisissa sanomalehdissä silloin, kun uskontouutisoinnin kannalta mitään erikoista ei tapahdu. Tässä muodossa analyysi tarjoaa uusia, yksityiskohtaisempaa testaamista vaativia hypoteeseja ja yhden vertailukohdan tuleville tutkimuksille.

## **Kirjallisuus**

### **Axner, Marta**

2013 *Public Religions in the Swedish Media: A Study of Religious Actors on Three Newspaper Debate Pages 2001–2011*. Uppsala: Uppsala Religion and Society Research Centre.

### **Bryman, Alan**

2004 *Social Research Methods*. Second edition. Oxford: Oxford University Press.

### **Clark, Lynn Schofield**

2011 Considering Religion and Mediatization through a Case Study of *J + K's Big Day* (The J K Wedding Entrance Dance): A Response to Stig Hjarvard. –*Culture and Religion* 12(2): 167–184.

### **Couldry, Nick**

2008 Digital Storytelling, Media Research and Democracy: Conceptual Choices and Alternative Futures – Knut Lundby (toim.), *Digital Storytelling, Mediatized Stories: Self-Representations in New Media*, 41–60. New York: Peter Lang.

### **Couldry, Nick**

2012 *Media, Society, World: Social Theory and Digital Media Practice*. Cambridge: Polity Press.

### **Giddens, Anthony**

1995 Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa – Ulrich Beck, Anthony Giddens & Scott Lash, *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*, 83–152. Tampere: Vastapaino.

### **Giddens, Anthony & Christopher Pierson**

1998 *Conversations with Anthony Giddens: Making Sense of Modernity*. Cambridge: Polity Press.

### **Gledhill, Ruth**

2012 Mirrors to the World – Jolyon Mitchell & Owen Gower (toim.), *Religion and the News*, 89–98. Farnham: Ashgate.

**Heelas, Paul & Woodhead, Linda with Benjamin Seel, Bronislaw Szerszynski & Karin Tusting**

2005 *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Oxford: Blackwell.

**Herbert, David E. J.**

2011 Theorizing Religion and Media in Contemporary Societies: An Account of Religious 'Publicization'. –*European Journal of Cultural Studies* 14(6): 626–648.

**Hjarvard, Stig**

2008 The Mediatization of Religion: A Theory of the Media as Agents of Social and Cultural Change. –*Northern Lights* 2008. 6: 9–26. Bristol: Intellect Press.

**Hjarvard, Stig**

2011 The Mediatisation of Religion: Theorising Religion, Media and Social Change. –*Culture and Religion* 12(2): 119–135.

**Hjarvard, Stig**

2012 Three Forms of Mediatized Religion: Changing the Public Face of Religion – Stig Hjarvard & Mia Lövheim (toim.), *Mediatization of Religion: Nordic Perspectives*, 21–44. Gothenburg: Nordicom.

**Hjarvard, Stig**

2013 *The Mediatization of Culture and Society*. London: Routledge.

**Hjarvard, Stig & Lövheim, Mia (toim.)**

2012 *Mediatization and Religion: Nordic Perspectives*. Gothenburg: Nordicom.

**Hill, Annette**

2011 *Paranormal Media: Audiences, Spirits and Magic in Popular Culture*. London: Routledge.

**Hokka, Jenni, Valaskivi, Katja, Sumiala, Johanna & Laakso, Suvi**

2013 Suomalaiset sanomalehdet uskonnollisen maiseman tuottajina: Uskontojournalismi Helsingin Sanomissa, Ilkassa, Kalevassa ja Karjalaisessa vuosina 2007–2011. –*Media ja viestintä* 36(2): 6–21.

**Hoover, Stewart M.**

2006 *Religion in the Media Age*. London: Routledge.

**Hoover, Stewart M.**

2011 Media and the Imagination of Religion in Contemporary Global Culture. –*European Journal of Cultural Studies* 14(6): 610–625.

**Knott, Kim, Poole, Elizabeth & Taira, Teemu**

2013 *Media Portrayals of Religion and the Secular Sacred: Representation and Change*. Farnham: Ashgate.

**Lied, Liv Ingeborg**

2012 Religious Change and Popular Culture: With a Nod to the Mediatization of Religion Debate – Stig Hjarvard & Mia Lövheim (toim.), *Mediatization of Religion: Nordic Perspectives*, 183–201. Gothenburg: Nordicom.

**Lövheim, Mia**

2011 Mediatization of Religion: A Critical Appraisal. –*Culture and Religion* 12(2): 153–166.

**Lövheim, Mia & Lynch, Gordon (toim.)**

2011 The Mediatization of Religion. –*Culture and Religion* 12(2).

**Lynch, Gordon**

2011 What Can We Learn from The Mediatization of Religion Debate? –*Culture and Religion* 12(2): 203–210.

**Mahan, Jeffrey H.**

2014 *Media, Religion and Culture: An Introduction*. London: Routledge.

**Marshall, Paul, Gilbert, Lela, Green, Robert & Ahmanson, Roberta Green**

2009 (toim.) *Blind Spot: When Journalists Don't Get Religion*. Oxford: Oxford University Press.

**McGuire, Meredith**

2002 *Religion: The Social Context*. Belmont: Wadsworth.

**Morgan, David**

2011 Mediation or Mediatization: The History of Media in the Study of Religion. –*Culture and Religion* 12(2): 137–152.

**Mutanen, Annikka**

2009 *To Do, or Not to Do God: Faith in British and Finnish Journalism*. Reuters Institute. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/fellowships/journalist-fellows/prev-journalist/2008-09/ms-annikka-mutanen.html>

**Partridge, Christopher**

2004 *The Re-Enchantment of the West Volume 1: Alternative Spiritualities, Sacralization, Popular Culture and Occulture*. London: T & T Clark.



**Partridge, Christopher**

2005 *The Re-Enchantment of the West Volume 2: Studies in Sacralization and Occulture*. London: T & T Clark.

**Puustinen, Liina, Rautaniemi, Matti & Halonen, Lauha**

2013 Enemmän kuin liikuntaa: Jooga kaupallisessa mediakulttuurissa. –*Media ja viestintä* 36(2): 22–39.

**Rahkonen, Juho**

2007 *Kirkko median kuvastimessa: Kristinuskon ja kirkollisten asioiden käsittely sanomalehdissä*. Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisu 12. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=julkaisu&tit=Kirkko-median-kuvastimessa-e>

**Royle, Roger**

2012 Popular Media, News and Religion – Jolyon Mitchell & Owen Gower (toim.), *Religion and the News*, 153–160. Farnham: Ashgate.

**Silk, Mark**

1995 *Unsecular Media: Making News of Religion in America*. Urbana: University of Illinois Press.

**Taira, Teemu**

2012 More Visible but Limited in Its Popularity: Atheism (and Atheists) in Finland. –*Approaching Religion* 2(1): 26–45.

**Taira, Teemu**

2013a Vähemmistöuskontojen hallinta Ison-Britannian ”suuressa yhteiskunnassa” – Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Islam, hallinta ja turvallisuus*, 159–183. Turku: Eetos.

**Taira, Teemu**

2013b Arvio teoksesta Stig Hjarvard & Mia Lövheim (2012) – *Temenos: Nordic Journal of Comparative Religion* 49(2): 289–292.

**Taira, Teemu**

2013c Does the 'Old' Media's Coverage of Religion Matter in times of 'Digital Religion'? – Tore Ahlbäck (toim.), *Digital Religion*, 204–221. Åbo: The Donner Institute of Religious and Cultural History.

**Taira, Teemu**

2014a *Väärin uskottu? Ateismin uusi näkyvyys*. Turku: Eetos.

**Taira, Teemu**

2014b Miksi uskonnosta puhutaan ja vaietaan jalkapallon yhteydessä? – Jussi Saarinen & Mikael Melan (toim.), *Sokrateen syöksyputku: jalkapallon filosofiaa*, 95–111. Jyväskylä: Docendo.

**Taira, Teemu, Poole, Elizabeth & Knott, Kim**

2012 Religion in the British Media Today – Jolyon Mitchell & Owen Gower (toim.), *Religion and the News*, 31–43. Farnham: Ashgate.

**Towler, Robert**

1974 *Homo Religiosus: Sociological Problems in the Study of Religion*. London: Constable.

**Utriainen, Terhi**

2013 Uskontotaidetta ja enkelisiipiä: Kaksi tapausta suomalaisissa naistenlehdissä. – *Media ja viestintä* 36(2): 40–52.